ఆరుగురు కథకులూ - ఒక నాయిక

శ్రీ బుచ్చిబాబు

(గత సంచిక తరువాయి)

కనకానికి కోపం వచ్చినట్లుంది.

"డబ్బు కావల్సి వచ్చిన రోజుల్లో నేను అందరినీ భరించాను. ఇప్పుడు నే నల్లా భరించవల్సిన అవసరంలేదు."

"ఇప్పుడేంకావాలి?"

"పెండ్లి."

నేను మెల్లగా నవ్వేశాను.

"ఏం చేసుకోకూడదా? నాకూ, ఇల్లూ, పిల్లలూ కావాలని ఉండదా, పాపం"

"పిల్లలా."

కనకం ఏడుస్తోంది. ఓదారుస్తూ కన్నీటిని తుడుస్తున్నాను. మెత్తగా, గుండ్రంగా, భుజం తగిలింది. జుటు నిమురుతున్నాను. మొహంనావైపు తిప్పి, నడుం దగ్గరకి లాక్కున్నాను.

"అవేం పనులు. విడిచెయ్యండి. పెండ్లి చేసుకుంటారా?"

"ఏదీ కోరకుండా, ఈ క్షణం ఇల్లా కలిసి ఉండకూడదూ?

"మీరా ఈ మాటలంటున్నది? మీకు శ్యామల కావాలి. ఆమెకి మీరంటే పంచ ప్రాణాలూను. మీ రిరువురూ స్నేహంగా, ఆనందంగావుండి, ఒక ఇంటి వాళ్లయితే, చూసి మురిసిపోదామనే ఈ ప్రయాణానికి ఒప్పుకున్నాను."

కనకం ఏడుస్తోంది. ఎందుకు? నా కర్థంకాదు. ఆమె దూరమైనకొద్దీ, తృష్ణ పెరుగుతోంది.

"శ్యామలని దూరంగా, ఊహలో తల్చుకుని ప్రేమించాలి," దగ్గరకి లాక్కున్నాను.

"ఏం మొగాళ్లబ్బా," అని తోసేసి, లోనికివెళ్లి, తలుపు గడియవేసింది.

ఆ మర్నాడు మధురకి ప్రయాణమయ్యాం.

*   *   *   *

అంతవరకూ ఏమైందో దిండిగల్‌లో మా థర్‌క్లాస్ పెట్టెలో కొచ్చింది కనకం. నా ముందుసీట్లో ఉంటున్న శ్యామలరావు, మరో సీటులోకి ఫిరాయించాడు. ఆ స్థానం ఆక్రమించింది. మధ్య మధ్య ఆ వెనక పెట్టెలోకెళ్లి అక్కడనుండి, బిస్కెట్సు, యాపిల్స్ తీసుకొచ్చి తినేది. నాకది గిట్టదు. అసలు మా పెట్టెలో వాళ్లెవ్వరికీ గిట్టదు.

"చౌదరిగారూ, ఇదండి—" అని బిస్కెట్సు ఇవ్వబోయింది.

"నా కిష్టంలేదు," మొహం తిప్పేసి పత్రిక చదువుకుంటున్నాను.

"పత్రికలో విశేషాలు చెప్తారా?"

"నీ కర్థంకావులే."

"మీవార్ని తీసుకురాలేదేం?"

"నీ కెందుకు? చచ్చింది గనక." అన్నాను కసిగా.

"అయ్యోపాపం."

తనకి కావల్సిన పదార్థాలన్నీ విఠలయ్యతో మెల్లిగాచెప్పి చేయించుకునేది. 'స్నానంచేసి, కాస్త మరుగున కట్టుకోవచ్చుగా బట్ట. మా అందరిముందూ సాగిస్తుంది ఆ తతంగం. దిగి ఊళ్లో కెళ్లాలంటే, తను ముస్తాబయ్యేసరికి, ఆలస్యం అవడం మామూలే. ఇది చాలక, పక్క పెట్టెలో ఒకర్ని, ఈ పెట్టెలోకితెచ్చి కబుర్లు సాగిస్తుంది. నే కూర్చున్నవైపు కిటికీ తలుపువేస్తే తను తెరుస్తుంది.

"మంచిగాలి—చక్కటి పొలాలు అటు చూడండి చౌదరి గారూ."

"నా తలకాయ. రైలుబొగ్గు, నుసి, దుమ్ము—తలుపు ముయ్యి" అన్నాను.

"మీమీదకి రాకుండా అటు గుడ్డకట్టనా?"

"తియ్యడానికి వీల్లేదు" అని గర్జించాను.

"ఎందుకు వీల్లేదు? అసలు మీరంతా ఇల్లా ఎందు కొచ్చినట్లు—నాలుగూ చూడ్డానికేగా. మీ కభ్యంతరం లేకపోతే, మీ వేపుకొచ్చి, కిటికీముందు కూర్చుంటా. ఆ దుమ్మంతా నా మీదే పడుతుంది," అని అనడం ఏమిటి, తనొచ్చి నాపక్క కూర్చోడం ఏమిటి రెండూ ఒకసారే జరిగాయి.

"వీల్లేదు—నేను చాచుకుని పరుంటాను," అన్నాను.

ఆమె కూర్చోకుండా, ముందుకి జరిగి, బిగించి కూర్చుని తలుపు మూసేశాను.

తలుపు తీసిఉంచే హక్కు ఆమెకుందని, ఆమె పక్షం వాదించ పొగారు, శ్యామలరావు, రక్షితలాల్, లక్ష్మణమూర్తి. మూసేసే హక్కు నాకూ ఉందని, రాఘవయ్య, నాగభూషణం, చెట్టిగారు—రెండు పక్షాలై, ప్రాథమిక హక్కులని గురించి ఘర్షణ పొగింది రెండు గంటలు. రైలు నిల్చింది. మధుర చేరుకున్నాం. పదింటికే భోజనాలుచేసి, బస్సులో ఊళ్లోకి బైలుదేరాం. ఫస్టుక్లాస్‌లో కృష్ణమూర్తి మధుర చరిత్ర చెప్పడం మొదలెట్టాడు. పదవ శతాబ్దంలో చోళులు పాండ్య

రాజ్యాన్ని గెలుచుకున్నారుట. నాయక పాలకుల కాలంలో పాండ్య రాజ్యం మహోదశ అనుభవించిందట. విశ్వనాథ నాయకుడు మధురని కట్టించాడుట. రాణి మంగమ్మ వైభవం గురించి చెప్తూంటే కనకం తనే రాణీ అయినట్లు గర్వంగా చూసింది. అది మీనాక్షి ఆలయం. వెనకటి ఆలయాన్ని 1310 లో మలిక్‌కాఫర్ ధ్వంసం చేశాడు. 1560 లో విశ్వనాథ నాయకుడు కొత్త ఆలయాన్ని ప్రారంభించాడు. అది నూట ఇరవై యేళ్ల తర్వాత పూర్తయింది. పన్నెండు మిలియన్ల రూపాయలు ఖర్చయిందిట.

ఆలయం వైశాల్యం, శిల్పాలుచూస్తే అది చాలా కొద్ది మొత్తమే అనుకోవచ్చు. ముప్ఫై మూడు మిలియన్ల శిల్పాలు, ప్రతిమలు ఉన్నాయి మీనాక్షి ఆలయంలో. వెయ్యి స్తంభాల మంటపంచూసి, సంగీతంపాడే స్తంభాల దగ్గరకొచ్చాం. "చెవి దగ్గరగా పెట్టండి—నాదం విందురుగాని" అని కనకం, నా చెవిని స్తంభాని కానించింది. అదోకలా చూసింది.

"ఎంత బాగుందండి—ఇక్కడేఉండిపోవాలనుంది. నా జన్మ తరించింది." అంటోంది. తరవాత తిరుమల నాయక్ మహల్ చూశాం. హిందూ, ముస్లిమ్, గాతిక్ సంప్రదాయాల వాస్తు శిల్ప సముదాయంట ఆ మహల్. నా కంత నచ్చలేదు. దాన్నిండా గబ్బిలాలు, పావురాల రెట్టలు, ఆఫీసులు, డవాలి బంట్రోతులు, నల్లకోటు ప్లీడర్లు, గుమస్తాలూ తిరుగుతున్నారు. వాళ్లం దర్నీ బైటకి తరిమివేస్తే అది బాగుంటుందేమో, చూస్తేకాని చెప్పలేను.

అలగర్ కోవిలకెళ్లాం. కొందరం ఫస్ట్‌క్లాస్ బృందం వారినుండి విడిపోవాలని. ఏప్రిల్‌మాసంలో మీనాక్షి, సుందరే శ్వరుల కల్యాణం, మధురలో జరుపుతారుట. మీనాక్షి సోదరుడు, అలగర్.

పెండ్లైన మర్నాడువచ్చి, చీకాకుపడ్డ ఉదంతం చెప్పాడు, లక్ష్మణమూర్తి. నా కక్కడి శిల్పాలు నచ్చాయి. వెనక పెద్దకొండ, దిగువున చెట్లు, చల్లటి నీడలు, పరిశుభ్రమైన స్థలం. నా ఒళ్లు తల తిరుగుతున్నాయి. వాంతైంది. ఆ రాయి మీద పడుకున్నాను. జ్వరం తగిలింది. తల నెప్పి, కళ్లు మూతలు పడుతున్నాయి. లేవలేకపొయ్యాను. మా వాళ్ళెవరూ కనిపించడం లేదు. కోవెలలోకి వెళ్లలేకపొయ్యాను. అటు వెళ్లే కుర్రాడివి కేకేసి, ఆలయంలో పెద్దల్ని పిలవమన్నాను. పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చింది కనకం. నా స్థితిచూసి ఆశ్చర్యపడింది.

"ఏమిటిల్లాగయ్యారు?"

"జ్వరం కాబోలు."

"నేనే కారణం. రైలు కిటికీ తెరిచాను. ఆ బొగ్గు, దుమ్ము మీకు పడలేదు." అంది కనకం. జాలేసింది. జట్కా బండి పిలిచింది. మెల్లిగా బండిలో కెక్కించారు. హాస్పిటల్‌కి వెళ్లాం. అక్కడి డాక్టర్లు పరీక్షించి మందిచ్చారు. మూడు గంటల కొక మోతాదు పుచ్చుకోమన్నారు. తిన్నగా స్టేషన్‌కెళ్లి ప్లాట్‌ఫారం అవతల నిలబడిన పెట్టిలోకి చేరుకున్నాం. పక్క సర్ది, పడుకోపెట్టి ఒక మోతాదు మందిచ్చింది. సాయంత్రం అర్రైంది. చీకటి పడుతోంది.

"ఇక్కడ దీపాలులేవు. ఆ ఫస్ట్‌క్లాస్ పెట్టెలో పరుం టారా? కాస్త కాఫీ కూడా కలుపుతాను."

"ఇక్కడే చస్తాను."

"ఏంమ్మాటలం డవి. నే ఉండగా అంతపని జరగనిస్తానూ."

పక్క పెట్టెలోకెళ్లి కాఫీ తెచ్చింది. జ్వరం దిగజారు తోంది. కాస్త తేలికగావుంది. ఆమె చేతితో నా నుదురు రాస్తోంది.

"నిద్రపొండి."

ఆమె చెయ్యి నా చేతికింద ఇమిడింది. చెయ్యి చల్లగా ఉంది. నా మొహాన కాసేపు తిప్పాను. తను లాగెయ్యబోయింది. ఆమె మెడచుట్టూ చేతులుపెట్టి నా వక్షంమీదికి లాక్కున్నాను.

"ఇట్లాగైతే జ్వరం తగ్గేదెట్లా, చౌదరిగారూ?" అన్నది. ఇంకా దగ్గరకి లాక్కున్నాను. తప్పించుకుని, దూరంగా వెళ్ళి కూర్చుంది.

"మీ ఆవిడ జ్ఞాప్తి కొస్తోందా, పాపం!" అన్నది. కిటికీ మూసింది. పెట్టిలో జనంవచ్చే అలజడైంది.

"కిటికీ తియ్యి. చల్లగాలి రానీ——అవిగో నక్షత్రాలు," అన్నాను. నిద్ర పట్టేసింది.

*   *   *

'మండపం స్టేషన్‌నుండి, పాంబన్ స్టేషన్‌వరకూ మధ్య సముద్రంవుంది. ఆ సముద్రంమీదుగా వంతెనవుంది. ఆ వంతెనమీదుగా వెడుతుంది రైలు. రామనాథం ఆ దృశ్యం పెన్సిల్ చిత్రంగాగీస్తున్నాడు. హేమలత నిద్రపోతోంది. కనకం బేబీని జోకొడుతోంది. కృష్ణమూర్తి దృశ్యం చూస్తున్నాడు. నన్నెక్కువగా ఆకర్షించింది ఆ సముద్రంమీదుగా రైలువెళ్ల డమే. అందులో భయమూ, ఆనందమూవున్నాయి. నీలంరంగు అలలు, పెద్దపెద్ద రాతిబండలచుట్టూ కవ్విస్తూ తిరుగుతాయి. వాటిమీద తెల్లటినురుగు కిరీటంలా అలుముకొని వుంటుంది. ఒక్కొక్క కెరటం, ఒక్కొక్క కావ్యం — సౌందర్యంగా వుండ టంతప్ప వేరే సందేశం ఇవ్వదు. రాతిబండమీద నురుగు ఎగిరిన శబ్దంలో ఐకలయ, క్రమం వున్నాయి. పాటుపోట్లు ఒక నృత్యం — అనంత సౌందర్య అంటే అదేననుకుంటా.

రామేశ్వరం స్టేషన్ హోటల్‌లో దిగాంమేం. థర్డ్‌క్లాస్ ప్రయాణీకులు వేరే చౌల్ట్రీలో బసచేసి వంటలు వొండు కున్నారు. శ్రీ రామనాథస్వామి ఆలయం దర్శించేముందు సముద్ర స్నానంచేశాం. సముద్రం వొడ్డున ఇసుకలో చెట్లఆకులు, ఎర్ర పూలు తుట్టలుతుట్టలుగారాలి, నీటిని ఊదారంగుతో కప్పి వేస్తాయి.

ఉభయపెట్టెల ప్రయాణీకులం రామనాథస్వామి ఆల యంలో కలుసుగున్నాం. నాలుగువేల అడుగుల ప్రాకారాలు— గ్యాలరీలకింద, రెండువైపులా విడిపోతాయి. అనేక మూలల నుండి సన్నటివెలుగుపడి గుహలని వింతవింత రంగులతో నింపు తుంది. కనకం, ధనంజయాన్ని నడిపించుకుంటూ ఒస్తోంది

ఆయన ఆయాస పడుతున్నాడు, నడవలేకపోతున్నాడు. దగ్గుతున్నాడు. చేతిలో కఱ్ఱ వూగిపోతోంది. స్నానాలుచేస్తూ బట్టలు తడిసినాయి.

"ఆయన, ఇట్లా స్నానాలుచేసి తడవడం మంచిదికాదు," అన్నాను.

"నేనూ అదే చెప్తున్నాను. వినడంలేదు మధుసూధనం," అంది కనకం.

"నే నిక్కడ హరీఅంటే, ఎంతోపుణ్యం!" అన్నాడు ధనంజయుం, దగ్గు ఆపుగుంటూ.

"మీరిట్లాంటి మాటలంటే, తీసుకెళ్లి స్టేషన్‌లో దించేస్తా మావయ్యా," అంది కనకం.

ఈలోగా మాఆవిడ హేమలత, ఇందిర, ఆమెభర్త కృష్ణమూర్తి ఒచ్చారు.

"మమ్మల్ని ఏమీ చూడనియ్యదల్చుకోలేదా ?" అంది హేమలత, కనకంతో.

"నేనేం చేశాను ?—"

"నువ్వేం చెయ్యడంలేదు ? కాపరం, మా పెట్టెలో, పడక, సరసాలూ మాపెట్టెలో."

"మీ ఆయనతో ఆడలేదుగా సరసాలు."

"అదొక్కటే మిగిలింది."

"అంత భయమైతే, మొగుణ్ణి కొంగుకి ముడేసుకోలేకపొయ్యారూ ?"

"నీకంటే, మొగుడంటూ అక్కర్లేదు."

ఊరుకోమని హేమలతకి సంజ్ఞచేశాను. దగ్గుతోధనంజయం స్తంభంపక్కన మెట్లమీద వాలిపొయ్యాడు. కనకం ఆయన్ని లేవదీసి కూర్చోబెట్టింది. మళ్లా అందుకుంది.

"నాఖర్మ—ఎవరూ చేసుకుంటా ననడంలేదు. ఊఁ అంటే మావయ్యగార్ని ఇప్పుడు చేసుగుంటాను" అంది కనకం, ధనంజయంకేసి చూస్తూ. ఇందిర నవ్వేసింది.

"ఆయన ఈ యాత్రపూర్తిచెయ్యడం ఇష్టంలేదా?" ఈలోగా మెట్టుమీద బేబీజారి దొర్లిపడటం, కనకందాన్ని పట్టుకోడం, ఆ పట్టుకోడంలో ధనంజయంగారి మెడకింద పట్టు ఒదిలెయ్యడం, ఆయన తలమెట్టుకి తగిలిదెబ్బతగలడం, అన్నీ క్షణంలో జరిగాయి. నేనూ హేమలతా గంతేసి బేబీని తీసుకున్నాం. గుక్కపట్టి ఏడుస్తోంది—కాని ఏదెబ్బా తగలలేదు. ధనంజయం నెత్తికి చిన్నగాయంతగిలి, రక్తంవొస్తోంది. కృష్ణమూర్తి కట్టుకట్టాడు.

"వారిని స్టేషన్‌కి తీసుకువెళ్లండి," అన్నాడు కృష్ణమూర్తి.

"నే వెళ్లను. అన్ని స్నానాలు పూర్తికావాలి. చస్తే, ఇక్కడే చస్తాను."

"నా మాట వినండి. మీరీస్థితిలో స్నానాలు చెయ్యకూడదు. మీపెట్టెలో డాక్టర్ నాగభూషణంగారున్నారుగా. మందుతీసుగుని రెస్టుగా పడుకోండి. ధనుష్కోడిలో చెయ్యొచ్చు స్నానం," అన్నాను. బండిని కేకేసి, ఆయన్ని అందులో ఎక్కించాం.

"పద, నేనూవస్తాను." అన్నాను.

"అమ్మో, మీరురావద్దు. హేమలత మండిపడుతుంది," అంది కనకం.

"దాంది, అర్థంలేని చిరాకులే. సత్యభామకోపం. నేను సర్దుబాటుచేస్తా," అన్నాను. నేనువొస్తే తనుదిగిపోతానంది. ఎవరన్నా డాక్టరుంటే అక్కడ ఆయన్ని చూపించి తిరిగి వచ్చేస్తానని నచ్చచెప్పి, బండిలోఎక్కి బైలుదేరాం. ఆరుతూవున్న చీర తడి నా చేతికి తగుల్తోంది. ఆమె దూరంగా జరుగుతోంది. నా చెయ్యికి ఆమె అరచెయ్యి తగిలింది. నొక్కిపట్టాను.

"హేమలత ఏదో అంది— నువ్వేమీ అనుకోకేం." అని చెయ్యినొక్కాను. తీసేసింది.

"ఇంకెప్పుడూ మీ పెట్టెలోకిరాను," అంది. బండి నిల్చింది. ధనంజయంని డిస్పెన్సరీలో దింపి, బల్లమీద పడుకోబెట్టాం. డాక్టర్‌వస్తాడు కూర్చోమన్నారు. దొడ్డివైపు చెట్టుకింద కూర్చుంది కనకం.

అక్కడనుంచి సముద్రం కనిపిస్తోంది, కెరటాలహోరు వినిపిస్తోంది.

"కోపం వచ్చిందా ?"

"నాకా ? ఎందుకు ?"

"లోపల అంతగా ద్వేషిస్తోంది అనుకోలేదు. మన పరిచయం చెప్పావా ?"

"ఎబ్బె."

"మరింకెవరైనా, ఏవో చెప్పివుండాలి."

"నేనంటె అందరికీ లోకువే. సంసారులతో స్నేహాలకి పోకూడదు."

"అయినవాళ్లు, కానివాళ్లు సావాసంకావాల నొచ్చుగా."

"అది సావాసం కాదని నాకు తెలీకపోతేగా. ఆ కాసేపు, ఆఒళ్లు కావాలి, డబ్బిచ్చి కొనుక్కున్న సావాసం— మీకు తెలీదు గనకనా !"

"నేనింకా జ్ఞాపకంవున్నానా ?" అన్నాను. వెనక, కాలేజీలో చదువుకునేరోజుల్లో ఆమెతో గడిపినరోజులు జ్ఞప్తికి తెచ్చుకుంటూ.

"మీరెంత డబ్బిచ్చారో జ్ఞాపకంవుంటే, ఇదిమాత్రం జ్ఞాపకం వుండదంటారా ?"

"డబ్బు ఖర్చైపోతుంది."

" ఒళ్లుమాత్రం పాడైపోదా ఏమిటి ?"

"నా కళ్లకి ఇప్పుడూ బాగానేవున్నావు," అన్నాను. పరిచయంవల్లనేమో, నాకు ఆమె కొత్తగా కనబడలేదు.

"ఆముక్క హేమలత ముందు అనగలరా ?" అన్నది. డాక్టర్‌వచ్చి పిలిస్తే, లోపలికెళ్లాం. ధనంజయాన్ని పరిక్షచేసి,

వుందిచ్చాడు. వారిద్దరినీ బండిలో ఎక్కించి స్టేషన్‌కి పంపించి, మళ్ళా నేను ఆలయానికెళ్ళాను.

ఆరాత్రి మా బసలోకి కనకంరాలేదు. రాత్రి నిద్రపట్ట లేదు. బైటకుర్చీవేసుగుని స్టేషన్‌లో నిలబడ్డ ఇంజిన్‌కేసి చూస్తూ కూర్చున్నాను. హేమలతవచ్చింది.

"కనకంకోసం చూస్తున్నారా ?"

"ఎందుకట్లా గంటావ్. ఆమె పట్టుకోకపోతే, బేబీ ఏమవును ?"

"పాత స్నేహమా ?"

"అవుతే ఇప్పుడు చేసేదేముంది ?" కోపంతో లోపలి కెళ్ళింది.

ఆ మర్నాడు ధనుష్కోడికి ప్రయాణం అయ్యాం. మా పెట్టెలోకి థర్డ్‌క్లాస్ పెట్టెలో వ్యక్తులు ఎవ్వరూ రాలేదు— ఇందిరతో కబుర్లు చెప్పేటందుకు శ్యామలతప్ప.

రైలు ధనుష్కోడి చేరేటప్పటికి, మధ్యాహ్నం మూడైంది. అక్కడ అంతాఇసుక— మధ్య, అక్కడక్కడ చిన్న మొక్కలు, పొదలు— భూభాగం అంతతో సమాప్తం. చుట్టూ సముద్రం. బంగాళాఖాతము, హిందూమహా సముద్రము, ఏకమయ్యేచోటు. దూరంగా అలలు కొన్ని తూర్పువైపుకీ, మరికొన్ని పడమరకీ వేగంగా ప్రయాణంచేస్తూ తలలు ఢీకొని కలిసి విడిపొయ్యే దృశ్యం భయంకరంగా వుంటుంది. ధనుష్కోడిస్టేషన్‌పక్క, ఒడ్డునే సింహళానికి ప్రయాణమయ్యే వోడ బైలుదేరడానికి సిద్ధంగా వుంది. రైలులో జనం దిగాక, మళ్ళా వెనక్కివెళ్ళి, తూర్పుగా మరో లైన్‌లో రెండుఫర్లాంగు లవతల మాపెట్టెలను విడిచేసింది. అక్కడ సముద్రం ఒడ్డునే, కర్ర అడితీ, ఒక పెంకుటిల్లు వున్నాయి. కెరటాలు గోడకి తగులుతుంటాయి. నడుస్తుంటే పీతలు కాళ్ళమధ్య అడ్డంగా కదిలి నీళ్ళలోకి జారు కుంటాయి. ఒడ్డుకి నాలుగైదు ఫర్లాంగులు నడవాలి. అక్కడే స్నానాలుట. నడవలేనివాళ్ళు, ఎద్దుబండిలో వెడుతున్నారు. ఒక బండిలో, ధనంజయం, నాగభూషణంగారిభార్య విజయ, చిట్టెమ్మ, కనకం వెడుతున్నారు. అరగంటలో మిగతావాళ్ళం అక్కడికి చేరుకున్నాం. అక్కడ టీ దుకాణంవుంది. మంత్రాలు చెప్పే బ్రాహ్మణులున్నారు. బట్టలు మార్చుకునేందుకు రెండు పందిళ్ళు, తడకలతో కట్టిన మరుగుస్థలాలు వున్నాయి. స్నానాలు మంత్రాలు జోరుగా సాగుతున్నాయి. స్త్రీలు లోపలికెళ్ళ కుండా, ఒడ్డునే కూర్చుని చెంబులతో నీళ్ళతీసుకుని స్నానాలు చేస్తున్నారు.

నేనూ, హేమలత, ఇందిర, రామనాథం, శ్యామలరావు, కుడివైపున జనసమర్ధంలేని చోటుకివెళ్ళి స్నానాలు చేస్తున్నాం.

"ఫస్టుక్లాస్‌వాళ్ల స్నానాలుకూడా వేరే ఫస్టుక్లాస్ సముద్రంలో చెయ్యాలికాబోలు" అని చౌదరి అందరూ వినే టట్లు అన్నాడు.

"నేను మీతోనే వున్నానండోయ్" అన్నాడు కృష్ణ మూర్తి"

"నేను వీరితోనే వున్నానండి" అన్నాడు థర్డ్‌క్లాస్ ప్యాసెంజర్ శ్యామలరావు.

"నేను ఏ పార్టీలోనూ చేరను. వేరే చేస్తాను" అని కనకం, కాస్త దూరంగావెళ్ళి, రెండడుగులు నీళ్ళలోకిదిగి స్నానం చేస్తోంది. ధనంజయం మెల్లగా పాకుతూ అక్కడికెళ్ళి, ఒడ్డునకూర్చుని నీళ్ళమీదజల్లుకుంటున్నాడు. నాగభూషణం గారి 'రవి', 'రమ'లు గంతులేస్తూ, ఆ చోటుకే వెళ్ళి నీళ్ళల్లో దిగారు. లోతుకుదిగకండి, అని టీకొట్టువాడు కేకపెట్టాడు. అక్కడ సముద్రం రెండుమూడు గజాలు దాటగానే లోతుట. 'వెళ్ళకబ్బాయి' అని 'రవి'ని పట్టుకున్నాడు ధనంజయం. 'రమ' ఒకడుగువేసి కెరటంపోటుకి ముందుకు పడిపోయింది. కేకలు వేసింది.

ధనంజయం లోపల కాలుపెట్టి ఆమె జడపట్టుకుని వెనక్కి పడిపొయ్యాడు. కనకం వాళ్ళిద్దరినీ రెండు చేతులతో రొమ్ముకి నొక్కుకుని, ముందుకిగెంతి ఇసుకమీద పడింది. జనం నలుగురూ పోగయ్యారు. ఎవ్వరికీ ఏమీజరగలేదు. ధనం జయంగారు మాత్రం కాసినినీళ్ళమింగారు— దగ్గులు, డోకులు అయినాక కాస్త తేరుకున్నాడు.

"అంతకీ కారణం ఆ కనకం" అన్నాడు చౌదరి.

"పాపం, ఆవిడేం చేసింది—ఆవిడ లేకుంటే రమ ఏమవునో" అంది హేమలత. కనకంపట్ల మా ఆవిడ ఆమాత్రం సానుభూతి చూపడం నాకెంతో సంతోషాన్నిచ్చింది.

కొందరం టీ త్రాగడంతో, టీ కాస్తా అయిపోయింది. సూర్యుడు నీళ్ళల్లో దిగిపోతున్నాడు—కెరటాల కొట్లాట చూసి రాజీ కుదర్చలేక విఫలు డైనట్లు. ఎరుపు కెరటాల శిఖరాన నురుగుని నీలంగా మారుస్తోంది. అది రంగుల కయ్యం— 'నీలం' అనే కన్యకి విడాకులిచ్చి, పారిపోతున్న రంగులప్రియులు.

రైలు ఏడున్నరకి బైలుదేరుతుంది. అది తప్పితే, మళ్ళా తెల్లారితే కాని రైలు లేదు. జనం స్టేషన్‌కి బైలు దేరారు. మరో ప్రయాణీకుల బృందం ఉన్న రెండు ఎడ్ల బళ్లనీ కట్టించుగుని వెళ్ళిపోయారు. తిరిగి వొచ్చి, ధనం జయాన్ని తీసికెడతా నన్నాడుట. మేం అందరం నడుచుగుంటూ స్టేషన్‌కి చేరేటప్పటికి ఏడుంపావైంది. అక్కడ టీ త్రాగాం. అందరూ పెట్టెలలోకి ఎక్కారు. ఏడున్నరైంది. తిరిగి వెళ్ళిన బండి రాలేదు. ధనంజయం, కనకం దిగడిపొయ్యారు. గార్డుని బ్రతిమలాడితే మరో పది నిముషాలు రైలు ఆపాడు. వాళ్ల బండి ఎంతదూరంలో ఉందో చీకట్లో కనబడటంలేదు. పాపం, ఆ ముసిలాయన, కనకం ఏమవస్థ పడుతున్నారో, ఏంచెయ్యాలి ? రైలు కదులుతోంది.

"ప్రొద్దుట బండిలో వొస్తారులెండి, మీ రెక్కండి" అన్నాడు విశ్వపతి.

"నేను దిగపడిపోతా, పోనీ," అన్నాడు కృష్ణమూర్తి.

"పట్టెడు రొంప జలుబుతో మీరేం చేస్తారు," అంది ఆయన భార్య ఇందిర.

"పోనీ, మీరుండిపోతారా ?" అంది హేమలత. రైలు కదిలింది. హేమలత ఫ్లాస్కు, బ్రెడ్ బాక్సు అందిచ్చింది. రైలు వెళ్లింది. దిగులుగా ఉంది స్టేషన్. కెరటాలు ఒడ్డున పడి, విరహంతో రోదిస్తున్నాయి. మానవుడు, సమాజము అక్కడి ప్రకృతికి ప్రధానంగా తోచలేదు. నేను యదార్థమో, సముద్రం యదార్థమో—ఎవరు నిర్ణయించగలరు ?

అట్లా అనుకుంటూ రెండు ఫర్లాంగులు వొచ్చేక ఎద్దుబండి ఎదురైంది. బండి నిలిచింది. కనకం దిగింది.

"ఇదేమిటి ఇట్లా వొచ్చారు ? మానయ్య ఆయాసం ఎక్కువైంది. వెంటనే బండిలోకి ఎక్కలేకపొయ్యాడు. నేను బండివాడూ, లోపలికి ఎక్కించాం కష్టంమీద," అంది.

"రైలు వెళ్లిపోయింది," అన్నాను.

"ఆ—మరెట్లా గిప్పుడు ?"

"ఉదయాన అరున్నరకి బండిలో వెళ్లొచ్చు. రాత్రి ఇక్కడే గడపాలి," అన్నాను.

బండి వెడుతోంది. ఆమె, నేనూ నడుస్తున్నాం. చుట్టూ చీకటి. చీకటికి భయపడని కారుమేఘాలు, కెరటాలతో కయ్యాని కన్నట్లు సముద్రపుటంచున మూగి సవాలు చేస్తున్నాయి. పైన నక్షత్రాలు, సాక్షులు మాదిరి నిశ్చలంగా మెరుస్తున్నాయి. సముద్రగర్భం ఒక మృత్యువులా నల్లగా ఉంది. దాన్నుండి కెరటాలు పారిపోయి మా పాదాల మీద పడి 'రక్షించండి' అన్నట్లు మొరెట్టుగుంటున్నాయి. కానుకలుగా పీతలు—పెద్ద బండలంత,—కాళ్లమధ్య పరుగులెత్తి కెరటంలో కలిసిపోతున్నాయి.

కనకంజుట్టు విడిపోయింది—అరబెట్టుకుంటోంది. జాకెట్టు భుజాన వేసుకుని, చీరకొంగు ఒంటిమీద కప్పుకుంది. మాటల్లేవు. మనిషి అనిశ్చలమై, మసగలాగై, కెరటాలమధ్య కరిగిపొయ్యే, ఒక భ్రాంతిగా సాగుతోంది. ఆమె—నేను, ఎవ్వరం? ఎక్కడికి పోతున్నాం? భాషలేదు, భావాలులేవు—కాలికింద ఇసుక రేణువులమాదిరి ఒడ్డున కదిలిపోతున్నాం. స్టేషన్ కొచ్చేశాం. ఫర్లాంగుదూరంలో గదుంది. మధ్యలో కర్రతో గోడ. దానిమీద మంచం. ధనంజయంగార్ని దానిమీద పడుకోబెట్టాం. తడిబట్టలు తీసేసి, సంచి తలకింద దిండులాపెట్టాం. చలిగాలి మొదలెట్టింది. తలుపులు మూసేశాం. స్టేషన్‌మాస్టర్ గ్యాస్ దీపం ఇచ్చాడు. నేను డాక్టర్‌కోసం బయలుదేరాను. ఊళ్లో ఐదారుఇళ్లు కనిపించాయి. టీ కొట్టుదగ్గర, పూరీలు దొరికాయి. డాక్టర్‌తో వచ్చేటప్పటికి పదైంది. ఆయన పరీక్షించాడు. లాభం లేదన్నట్లు పెదవి చప్పరించాడు. హెమరేజ్. రక్తస్రావంట. చెప్పలేం అన్నాడు. రక్తం ఎక్కించాలిట. చేసేది ఏమీ లేదన్నాడు. ఏవో బిళ్లలిచ్చాడు. బలవంతాన నోట్లోవేసి, మంచినీళ్లిచ్చాం. ఒకటి మింగాడు ధనంజయం. కళ్లువిప్పి మాకేసి చూశాడు. దీపం వెలుగులో కళ్లు పెద్దవిగా, ఒకసై చూసినట్లు భయంకరంగా ఉన్నాయి.

"ఎట్లా ఉంది?"

పెదవులు వికృతంగా కదులుతున్నాయి. అది నవ్వే యత్నం. డాక్టర్ వెళ్లాడు. తెచ్చినవి తినమన్నాను కనకాన్ని. ఇద్దరం తిన్నాం. ఫ్లాస్కులో టీ తాగాం. ఆరిన జాకెట్టు జుట్టుముడి తలకింద పెట్టుకుని, గుమ్మంముందు పరుంది. కొంచెం దూరంగా బెంచిమీద నడుంవాల్చాను. అంతటా నిశ్శబ్దం. ధనంజయం మూలుగు, గురక వినబడుతోంది. ఏదో కల. సముద్రం మధ్యలో పడవ, తెరచాప చిరుగుతుంది. మేఘాలు, ఉరుములు, మెరుపులు; సముద్రం అడుగునుండి, అగ్నిపర్వతం ప్రేలినట్లు చప్పుడు; పడవ ముక్కలవుతుంది. ఒక్క ముక్కని పట్టుకుని ఆకాశంలోకి వెళ్లిపోతాను. కొన్ని లక్షలమైళ్లు వెడతాను. చంద్రమండలాన్ని దాటిపోతాను. రెండు మిలియన్ల మైళ్లు దాటి వెడతాను. సూర్యకిరణం క్రరను, నన్నూ కాల్చేస్తుంది.

"అమ్మో!" అని కేక వినబడింది. త్రుళ్లి బెంచిమీద నుండి పడ్డాను. కనకం పరున్న గుమ్మందగ్గర ఒక తలుపూడి పడింది. లోపలికి వర్షం సూదులకిమల్లె పడి పొడుస్తోంది. ఉరుములు, మెరుపులు, సముద్రం హోరుని ముంచివేసి, విజయం సాధించాయి. కనకం బ్యాటరీలైటు వేసింది. అది క్షణం వెలిగి నిలిచిపోయింది. లేచి ఊడిన తలుపుని నిలబెట్టి, ఇద్దరం అదిమి పట్టాము. పది నిముషాల్లో వర్షం నిలిచింది. గోడ అవతలకి వెళ్లిచూశాను. అక్కడ లైటు ఆరిపోయింది. ధనంజయంగార్ని కదిపి వూపి పలకరించాను. ఏదో రోదన చేస్తున్నాడు. గుండెలు కొట్టుకుంటున్నాయి. మూలుగు వినబడుతోంది. ఒంటిగంటైంది. క్రింద నీళ్లు, బెంచిమీద చేరాను. తల మోకాళ్లమధ్య దాచుకుని కూర్చుంది కనకం. మళ్లా నిశ్శబ్దం, భయం, చలి, మనస్సులో పెద్ద ఖాళీ—భారం. మరో మనిషి కావల్సివచ్చింది. మనిషి ఒంటిగా పుడతాడు, ఒంటిగా పోతాడు. కాని, ఈమధ్యలో మరోప్రాణి లేకపోతే ఉండలేడు. ఒంటిప్రాణి అసంపూర్ణం. కనకం ఒడిలోకి వాలిపొయ్యాను. ఆమె స్తనాలమధ్య చెంప వాల్చాను. చేతులు నడుంచుట్టూవేసి, వేడిని నాలోకి లాక్కుంటున్నాను. మెడ నోటికి తగుల్తుంది. రక్తం, మాంసం, వేడి, మెత్తదనం—జీవుడు కొట్టుకోడం—గుండెలో కదిలే ప్రాణం. వీటిని గట్టిగా కౌగలించుకుని, నా బ్రతుకుని యదార్థం చేసుకోడంకోసం: అదొక పెనుగులాట, అదొక జ్వాల; దహించి బ్రతికిస్తుంది. ఆమెతోసేస్తోంది. తప్పించుకుంటోంది. ఇండియా రబ్బర్‌లా జారిపోతోంది.

"అమ్మో—విడిచెయ్యండి" అంది రహస్యంగా. కంఠంలో అస్పష్టమైన నాదం—మాటలులేవు. ఇంకా ఇంకా జరుగుతున్నాను ఆమెని పెనవేసుకుని, కరిగి విరిగి ఐక్యం అయిపోతున్నాం, తోసేస్తోంది. బెంచిమీదనుండి కింద నీళ్లల్లో పడ్డాను. నన్ను లేవదీసింది.

"మీరిల్లా పడుకోండి. వానకి బట్ట తడిసినట్లుంది. పిండేదా?" పిండుతోంది.

"ఒళ్లు పట్టేదా? తలనొప్పా? జోకొట్టేదా? కాళ్లు పట్టేదా?" ఆమెను దగ్గరగా తీసుకుని, అధరాలను తాకాను.

"నమస్కారం పెడతానూ, పడుకోండి."

"ఏం?"

"ఆ ముసిలాయన అట్లా చావు బ్రదుకులమీద ఉండగా, మీ రిట్లాగవచ్చా?"

"దానికీ, దీనికీ ఏం సంబంధం?"

"చదువుకున్నవారు. పెద్ద కుటుంబంలో మర్యాదగా పెరిగినవారు—ఇట్లాంటప్పుడు, ఆ ఆలోచన ఎట్లాగొచ్చిం దండి మీకు? హేమలత దగ్గర లేబట్టేనా? ఆమె దగ్గరఉన్నా, ఆమెతో మీ రిట్లా గడపగలరా—ఎంత రాతి గుండెమీది!"

"నేనంటే ఇష్టంలేదా"?

"ఇష్టంఉంటే పెండ్లి చేసుకుంటారా?"

"నీ కిప్పుడు పెండ్లేమిటి?"

"మీకంటె రెండు మూడేళ్లు పెద్దదాన్ని. నామీద మీ కెట్లా ఇష్టం ఏర్పడిందో—ఈ ఒక్క గంటా ఇష్టం—మళ్లా ప్రొద్దున్నకి మామూలే. హేమలత భర్తగారు. ఆమెతో చెప్పేదా ?"

"ఎవరి వృత్తి వారిది."

"ప్రేమించడం, ఇష్టపడటం నా వృత్తికాదు. మీ ఆవిడగారి వృత్తి అది."

"మరి నీదేమిటి?"

"డబ్బుకి శరీరాన్నివ్వడం."

"డబ్బు కావాలా?"

"అంత ఇష్టంగాఉంటే, శరీరం అడక్కుండా డబ్బి వ్వండి."

ఆమె గదిలోంచి వెళ్లిపోయింది. బైట తిరుగుతోంది. బెంచిమీద పడుకున్నాను. నీరసంగావుంది. కడుపులో ఖాళీ ఏర్పడింది. అస్థిపంజరం ఏడుస్తోంది. మెదడులో ఆలోచన లేదు. కళ్లు మూతలు పడ్డాయి. ఎవరో నుదిటమీద చెయ్యివేసి లేపారు. భయం వేసింది. కనకం.

"కోపం వచ్చిందా?"

నేనేమీ మాట్లాడలేదు.

"హేమలతకి మీరంటే ఎంతోప్రాణం. తెలిస్తే ఆమె కెట్లా ఉంటుంది?"

"అవును, పాపం, పతివ్రతవు."

"కాను, నిజమే. మనస్సులో ఉండొచ్చుగా."

"ఎప్పుడినుంచో."

"మీబోటివారి సావాసమైంతర్వాత," అని నవ్వుతూ పక్కకివెళ్లి ధనంజయాన్ని చూసివచ్చింది.

"ఇటురండి. కళ్లుమూసినట్లున్నాడు," అంది. ఇద్దరం వెళ్లి చూశాం. కళ్లు మూశాడు. కాళ్లు, చేతులు చల్లగా ఉన్నాయి. గుండె నిలిచిపోయింది. ముసిలాయిన అస్తమించాడు. ఇంక జీవితంలో పెనుగులాటలేదు. బైటకివెళ్లాం. చీకటి విడిపోతూంది. కెరటాలు ప్రభాతగీతం ఆలాపిస్తున్నాయి. బద్ధకంతో పక్షుల కలకలం వినబడుతోంది. స్టేషన్‌లో జనం అలజడి ప్రారంభమైంది. మంత్రాలకి ఒకాయన్ని తీసుకొచ్చాను. డాక్టర్ దగ్గర సర్టిఫికెట్ తీసుకున్నాం. నలుగుర్ని డబ్బిచ్చి రప్పించాను. ఏడింటికి తీసుకెళ్లాం. నాలుగు ఫర్లాంగులు నడిచాం. మంత్రాలు చదివారు. చితిపేర్చారు. నిప్పంటించింది కనకం. మంటలో పొగ, కెరటంలో నురుగు ఆవిరై, రెండూ ఏకమై శూన్యంలో కలిసిపోయినాయి. తొమ్మిది గంటల బండిలో వెనక్కివెళ్లి, మధురలో బస్సెక్కి, కన్యాకుమారి చేరుకున్నాం, ఆ రాత్రి తొమ్మిదింటికి.

* * * *

'కన్యాకుమారి ఆలయం దర్శించి, సముద్రస్నానంచేసే మా గదికి చేరుకునేటప్పటికి ఒంటిగంటైంది. మా బస చిన్న హోటల్లో ఒక గది. నా గదిలో నేనూ, రక్షితలాల్, వారి సతీమణి రాజీబాయీ ఉన్నాము. భోజనం చేసి పడుకుని, మూడింటికి లేచాను. విశ్వపతి సుచీంద్రం ఆలయానికి బస్సు ఏర్పాటు చేశాడు. పదకొండుమైళ్లు. అద్భుతమైన శిల్పాలు. ఇటీవల త్రవ్వి, పైకితీయబడిన పెద్ద ఆంజనేయస్వామి రాతి ప్రతిమ. తోకలోంచి తీర్థంపడే ఏర్పాటు చేశారు.

ఆలయంలో వెనక నర్తనశాలగాఉండే మందిరం చూశాం. అక్కడ స్తంభాలు మోగిస్తే వివిధ వాద్యాల నాదం వినబడు తుంది. ఆమధ్య తిరుచ్చి రేడియో నిలయంవారు, ఆ వాద్యాలు రికార్డు చేసుకుని వెళ్లారుట. నా కన్నింటిలోకీ ఆ ఆలయంలో శిల్పాలు నచ్చాయి. వాటిలో ఒళ్లు పులకరింపజేసే, సూక్ష్మమైన సౌందర్యంఉంది. ప్రేమంటే తెలియనివారు ఆ శిల్పా లనిచూస్తే ప్రేమించటం మొదలెడతారు. అది వాంఛతో, కామంతో, ఇంద్రియాలనుకదిపే ప్రేమ కావచ్చు. వాంఛనుండి విడగొట్టిన ప్రేమను నే నెరగను. అది ప్రాప్తిస్తే ధన్యుణే. అంతవరకూ, కళాసౌందర్యంలో తృప్తిపడితే తప్పులేదను కుంటాను. తిరిగి గది కొచ్చేటప్పటికి ఎనిమిదైంది. హోటల్లో నాలుగు మెదుకులు తిని, గది కొచ్చేటప్పటికి తొమ్మిది దాటింది. గుమ్మంలో విశ్వపతి నిలబడి మందహాసం చేశాడు.

"క్షమించాలి, లక్ష్మణమూర్తిగారూ. ఈ పూటకి కనకం, మీ గదిలో ఉంటుంది. ఇప్పుడే వచ్చారువాళ్లు. ధనం జయం చనిపోయాడుట. అంత్యక్రియలుచేసి ఇప్పుడే వచ్చారు. మధుసూధనంగారు ఫస్ట్‌క్లాస్ ప్యాసెంజర్‌గా—వారికి పెద్ద హోటలు గదిలో చోటుంది. మీరు కవులు......"

ఇంకా వాక్యం పూర్తవకుండానే, కనకం గదిలో కొచ్చేసింది.

"మన లక్ష్మణమూర్తిగారేగా—ఆయనకి ఏ అభ్యంతరం ఉండదు—వారి మొహాన చిరునవ్వు తాండవిస్తూఉంటుంది. ఏం! లక్ష్మణమూర్తిగారు......" లోపలికొచ్చి, సంచీలో దుస్తులు తీసుకుని ధరించి, జడ అల్లుకుని, "తినేటందుకు ఏమన్నా ఉందాండి. మంచి ఆకలిగాఉంది," అన్నది. ఏం చెయ్యాలో తోచక అటూ, ఇటూ చూస్తున్నాను. రక్షితలాల్‌గారు పొట్లం విప్పి, నాలుగు పూరీలు పెట్టాడు. రెండు నారింజ పండ్లిచ్చాడు. అవి తిని, మంచినీళ్లుత్రాగి, ధనంజయంగారి చివరి ఘడియలు వర్ణించింది. ఆమె కబుర్లు—కళ్ల కదలికా, చేతులు తిప్పడం, మెడవంచి వూగిసలాడుతూ మాట్లాడుతూంటే సుచీంద్రం ఆలయంలో ఒక బొమ్మ ప్రాణం పోసుకుని మాట్లాడుతున్నట్లనిపించింది. నా మంచంమీది రగ్గులాగి, కింద పరుచుకుంది. మా పెట్టెలో రోజా చూస్తూనేఉన్నా. కాని, ఆ సమయంలో కొత్తగా కనపడింది. ధనుష్కోడిలోపొందిన విషాదకరమైన అనుభవంవల్ల, పెరిగి, నిజాయితీ, నిబ్బరం సూచించేమొహం వింతగా కనబడింది. ఆమె కళ్లు మూసుగుంది. శ్వాస వినబడుతూంది—వక్షం కెరటంలా లేచి పడుతోంది. ఆమెని గురించి ఎన్నో విన్నా—బొత్తిగా గిట్టని శ్యామలరావు చెప్పినవి. అతన్ని ద్వేషించడం కూడా ఒక కారణమే, ఆమెపట్ల కుతూహలం ఏర్పడడానికి, పతితులపట్ల ఉన్నంత కుతూహలం శీలులపట్ల ఉండదేమో. ఈ భావాలన్నీ వూహలో తిప్పుతూ, ఒక ఖండ కావ్యం వ్రాయమొదలెట్టాను. పది నిముషాలవగానే లేచి కూర్చుంది కనకం. అటూ ఇటూ చూసింది.

"ఏమండీ—అవతల కెళ్లాలి. కాస్త సాయంగావచ్చి ఎటో చూపిస్తారా?" అంది.

ఏం చెయ్యను. వెళ్లాను. చూపించి, బైట నిలబడ్డాను. మళ్లావచ్చి పడుకుంది. "మీరెంత మంచివారండి," అని దుప్పటి కప్పుకుంది. నే మొదలెట్టిన గేయం పూర్తి కాలేదు. స్విచ్ నొక్కి పడుకున్నాను.

ఐదు కాకుండానే లేపింది. సూర్యోదయం చూద్దాం రమ్మంది. రాజీబాయి 'నేను రాలేను—మేం చూశాం, మీరెళ్లండి,' అంది. మొహం కడుక్కుని బైలుదేరాం. చాలా చలిగాఉంది. మాటలు రావడంలేదు. నాలుగు ఫర్లాంగులు నడిచి సముద్రం ఒడ్డుకి చేరుకున్నాం. చీకటి పట్టు వీడుతోంది. అలలమధ్య పెద్ద పెద్ద రాతిబండలు పారా వేస్తున్నాయి. నీళ్లల్లోకి నడిచి వెళ్లి 'రండి ఇక్కడ కూర్చుందాం,' అని తను ఒక రాయిమీద కూర్చుంది. నేను కాస్త దూరంగా నిలబడ్డాను. 'రాండి' అని, చెయ్యి పట్టుకులాగి కూలేసింది.

"నేనేమన్నా చేస్తానని భయమా?" అంది కొంటెగా చూస్తూ. వెలుగు రావడంతో నా సిగ్గు తొలిగినట్లైంది.

"నువ్వుకాదు, నేనేమన్నా చేస్తానేమోనని భయం," అన్నాను. నవ్వేసింది.

"మీరు కవులటగా. కవులకి ఆ ధైర్యం లేదులెండి. నే నెరుగుదును."

"ఎట్లా ఎరుగుదువు?"

"ప్రక్కన పడుచుపిల్లుంటె పద్యాలు చెప్పరట. పద్యాలు చెప్పేవారు పడుచుపిల్లకేసి చూడరుట. అవునా?"

"చాలా అనుభవంఉందే."

"నా మొహం. వారు వీరూ చెప్పుకుంటుంటె విన్నవి. సర్దాగావుందా ?"

ఏం చెప్పను? నా కెందుకో భయంవేసింది. ఆమె చెప్పినట్లు నాకు ధైర్యం లేదనిపించింది.

"రాత్రి నిన్ను గురించి ఒక గేయం మొదలెట్టాను, తెలుసా?" అన్నాను.

"గేయమేనా—చెప్పండి, విని సంతోషిస్తాను."

గొంతు సవరించుకుంటున్నాను. ఆమెకి అర్థమవదు. అర్థంకూడా విడమరిచి చెప్పాలి. అల్లా చెప్పగానే దాని అందం చెడుతుంది. ఆ సంగతి కూడా ఆమెకి తెలీకపోవడం అదృష్టం అనుకున్నాను.

"ఆహా—అటుచూడండి — సూర్యభగవానుడు," అని చేతులు జోడించి నమస్కరించింది. ఎర్రగా బింబం అంచుపైకొచ్చింది. పైన చోద్యం చూడ్డానికి వస్తున్న మేఘాలని తన సౌందర్యం చూసి సిగ్గుపడేటట్లు చేసింది. మేఘాల మొహాలు, సిగ్గుతో ఎర్రబడ్డాయి. జోహారులిస్తూ, కెరటాలు ఎగిరి పడుతున్నాయి. మూడు సముద్రాల అలలు, దూరంగా జరుపుతున్న సమరం కాసేపు నిలిపి, దూరంగా ఎరుపుతో ఏకంచేసి సంధి కుదిర్చింది సూర్యబింబం. ఎరుపుతో రాతి బండలు విర్రవీగి, కెరటాలని క్రూరంగా గెంటివేస్తున్నాయి.

ఎరుపుతో కనకం మొహం పుష్పంలా విప్పుకుంది. కళ్లు వెలుగుతో చెలిస్తున్నాయి. వక్షం వూగిపోతోంది. వాటి మధ్యకిరణం కత్తిలా దూసుకుంది—మరెక్కడా చోటులేక.

"ఏదీ, దానందం వర్ణిస్తూ పద్యం చెప్పండి"

నే మళ్లా గొంతు సవరించుగుంటున్నా. ప్రబంధ కవుల వర్ణనలు జ్ఞప్తికి తెచ్చుగుంటున్నా. అవి పఠించే భాగ్యంలేదు. మేఘాలు అత్యంతంగా బింబాన్ని కమ్మేశాయి. ఎరుపు పోయింది. ఎరుపు బూడిదైంది. శ్మశానంలో గోరీలల్లె రాతి బండలు మిగిలాయి.

"పూర్తిగా చూళ్లేదు. అదృష్టంలేదు," అనివేచింది కనకం. అల్లా నడుచుకుంటూ మధ్యలో హొటల్లో టిఫిన్ తిని, కన్యాకుమారి ఆలయం దర్శించాం. లోపలన్నీ దీపాలు—

వెయ్యో, లక్షో లెక్కించలేను. ఆమె మూర్తి ఎడతెగని యవ్వనానికి సాంకేతికం. కనకం సాష్టాంగ ప్రణామం సల్పింది. తర్వాత గాంధి స్మారక మందిరం చూశాం. అదొక అందమైన భవనం. మధ్య చదరపు ఆకృతిగల రాతి ఫలకముంది. మహాత్ముడు పుట్టిన రోజున—అక్టోబర్ రెండవ తేదీన, పైన కంతలోంచి సూర్య బింబం, గుండ్రంగా బంతిలా, ఆ రాతి ఫలకం మధ్యలో పడేటట్లు నిర్మాణం చేశారు ! కనకం ఆ ఫలకంమీద పడుకుంది. లేచింది. నమస్కరించింది. స్నానాలుచేసేచోటుకి చేరుకున్నాం. అక్కడ జనం ఎవ్వరూలేరు. ఒక పెద్దరాతి గుట్ట నీళ్లల్లోకి పాకింది. అవతలవైపు కూడా ఎవ్వరూ జనం లేరు. కనకం నీళ్లలోకి దిగింది.

"హాయిగాఉంది రండి," అంది. నాకు చలేస్తోంది. వెళ్లలేను.

"మీరు స్నానంచేసిరండి," అని అరిచాను.

"నన్ను మీరు అంటున్నారే—ఎంతమంచివారండీ. మీకు రోజూ ఇంత మంచి చలి దొరకదు. సిగ్గుపడుతున్నారే. ఆడదానికిమల్లే," అంటూ కెరటంమీది తుంపరని నామీద పడేటట్లు చేత్తో కొట్టింది.

"తుడుచుకునేందుకులేదు. మీరు కానివ్వండి." అన్నాను.

"నా చీరుందిగా సంచీలో" అని పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చి చెయ్యి పట్టుకుని నీళ్లల్లోకి లాగింది. విదిలించుగుని, దూరంగా జరిగి కెరటాలమధ్య కదులుతున్నాను. ఆమె లోతుకి వెడుతోంది. "వెళ్లద్దు," అని కేక వేశాను. రాయి తగిలి వెల్లకిల పడింది. అటువెళ్లి చెయ్యి పుచ్చుగుని లేవనెత్తాను.

"మీరు లేకపోతే చద్దును," అని రాతిబండమీద కూర్చుంది' కెరటాలమీదపడ్డ కాంతి ఆమె వక్షంపైన పడుతోంది. వెండి తీగలమాదిరి, రంగు తీగెలు వంకరలుతిరిగి, బంగారపు పంజరంలో పక్షివలె కిలకిల నవ్వుతోంది.

"ఇల్లా హాయిగా ఇక్కడే ఉండిపోవాలనుంది," అంది. మళ్లా నీళ్లల్లోకి దిగి నా వైపు నడిచి వస్తోంది. నా రెండు చేతులమధ్య ఇమిడింది. అప్రయత్నంగా నా చేతులు ఆమె నడుం చుట్టూ బిగియడం పూర్తవకుండానే తొలిగించి దూరంగా వెళ్లింది.

"మీరు మంచివారు. మీ జోలికిరాను. ఆడది నిజంగా ఏమనుకుంటోందో తెలిస్తే, మొగాళ్లు మరింత తెగింపు చేసేవారు. అవునా లక్ష్మణమూర్తిగారూ?"

ఒడ్డుకివెళ్లి సంచిలో బట్టలుతీసి, చీర మార్చుకుంటోంది. తడి చీరలోంచి ఒంటెలో ఒంపులు స్ఫుటంగా కనబడుతున్నాయి.

"ఇటు చూడకండి. పదేళ్లక్రితం అయిఉంటే, మీరల్లా దూరంగా కూర్చుని ఉందురా. ఇంద, చీర—తుడుచుకోండి," అని మరో చీరమీద పడేసింది. బట్టలు ఆరుతున్నాయి. జడ విప్పి, పిండి మడికింద కట్టింది. రవిక నెత్తిన వేసుకుని ఎండ పెడుతోంది.

నేను గట్టుమీదికి వెళ్లాను. విశ్వపతి ఒక్కడూ నడుచుకుంటూవచ్చి నా ముందు నిలబడ్డాడు.

"కనకం లాక్కెళ్లిందంటగా!" అన్నాడు.

"చూపిద్దామని."

"మీరు చూపేదేమిటి—డబ్బిస్తే అదే చూపెడుతుంది."

"ఏమిటా మాటలు. కనకం ఎవరనుకున్నావు?"

"లేచొచ్చింది—లేవదీసుకెడుతుంది—నీకు దాంతో ఏమిటయ్యా."

నేను మీదికెళ్లాను. వెర్రికోపం వచ్చేసింది. విశ్వపతిని తన్నాలనిపించింది. ఈలోగా కనకం వచ్చింది.

"వింటున్నావే విశ్వపతిగారు—టిక్కట్టు కొనుక్కునే వస్తినిగా రైల్లో. మీరేం వూరికే తీసుకు రాలేదు."

"తీసుకొచ్చాను. అనుభవిస్తున్నాను. నలుగురూ తిట్టిపోస్తున్నారు. ఈయన్నేనా—" ఒళ్లు మండింది. చెయ్యి చాచి సాగదీసికొట్టాను. మధ్య అడ్డు తగిలిన కనకం చెంపకి తగిలి, బాధ సూచిస్తూ కేకపెట్టింది.

విశ్వపతి ఇంకెప్పుడూ అనను, చెంపలేసుకుంటా అని వెళ్ళిపొయ్యాడు.

"తగిలిందా పాపం. మీరెందు కడ్డుపడ్డారు. వాడికి కావాల్సిందే."

"పాపం, అతని తప్పుమాత్రం ఏముందిలెండి. అందరిలాగా వాడూ మనిషే," అంది.

"మరేం పెద్దగా తగల్లేదుకద— చూడనీ" అని ఆమె బుగ్గ నిమిరాను. ఆమెకళ్లంట నీళ్లు తిరుగుతున్నాయి. తుడిచేసుకుంది.

"నే నెందుకు ఏడవటం ? వెర్రిపిల్లని," అని నవ్వుతోంది. రాళ్లమీద పేర్లుచెక్కుతున్న కుర్రాడిని కేకేసి, మా ఇద్దరిపేర్లూ ఆ బండమీద చెక్కమంది. వాడుచెక్కాడు.

"అల్లా పైనాకిందా కాదు పేర్లుచెక్కడం. పక్కపక్కనే." నాగభూషణంగారి కుటుంబం, మరికొందరు రైలుమిత్రులు ఒస్తున్నారు. వాళ్లలోకలిసిపొయ్యాము. ఆ సాయంత్రం అందరం, బస్సులో, తిరువనంతపురం ప్రయాణమయ్యాము.

'మా పెట్టెలు తిరువనంతపురం చేరడానికి ఒకరోజు ఆలస్యమైనందున మేం మరోరోజు అక్కడ గడపాల్సొచ్చింది. అక్కడ పద్మనాభస్వామి ఆలయం, ఆర్టుగ్యాలరీ, బీచి, తోటలు చూశాక, ఇంక చూడవల్సినవేవీ కనబడలేదు. ఇందిర ఇంక

తిరగలేనంది. ఒంట్లో బాగాలేదు. నాగభూషణం పరీక్షచేసి మందిచ్చాడు. హాట్‌కాఫీతాగి రెస్టుతీసుకోమన్నాడు. ఒక చుక్క బ్రాండీ ఇప్పిస్తే మంచిదన్నాడు. ఊళ్లోతిరిగి, అది దొరికే వయనం తెలుసుకుని బ్రాండీబుడ్డి సంపాదించాను.

"నన్నడగలేకపొయ్యావా కృష్ణమూర్తీ. అంతశ్రమ దేనికి ?" అని రాఘవయ్య సూట్‌కేస్‌లోంచి రెండుబుడ్లు— ఒకటి విస్కీ— బైటికితీసి, కాస్తపుచ్చుగుని, లోపలపెట్టే శాడు. మందుప్రాయంగా నన్నూకాస్త పుచ్చుగోమని సంజ్ఞ చేశాడు. నిద్రపోతున్న ఇందిరనిచూపి వద్దన్నట్లు తలపంకించాను. భార్యతో యాత్రకి బైలుదేరితే కొన్నిసరదాలు ఒదిలేసుకోవాలి. భక్తిమార్గంలో కుంటుకుంటూనైనా నడుస్తున్నట్లు నటించాలి. ఇందిర ప్రోత్సాహంమీదనే ఈ యాత్రకి బైలుదేరాను. కాని మేం ఏమిచూడదల్చామో మాకేతెలీదు. ఒక చోటుకి బైలుదేరేవరకూ ఒకటే హడావుడి. తీరావెళ్లాక, వెనక్కివెళ్లే హడావుడి— పదిలంగా, చూసి ఆనందించిన స్థలం నాకుగుర్తులేదు. రైల్లో వెడుతూ, కిటికీ అవతల జారిపోతున్న ప్రకృతిదృశ్యాన్నిచూస్తూ, సమయానికి మంచికాఫీ, మంచి భోజనం, బద్ధకంగా పత్రికచదవడం. మధ్యమధ్య తోటి ప్రయాణీకుల అలవాట్లు, అవస్థలు గమనించడం, వారు మనకేసి చూస్తున్నది మనం గమనించనట్లు మొహం తిప్పివెయ్యడం, వారుచూడకుండా వారికేసిచూస్తూ, మళ్లా చూస్తున్నామని వారికితెలిసేటట్లు సూచించడం, రైలునిలిచినప్పుడు, ప్లాట్‌ఫారమ్‌మీదదిగి ఏదో కొనడం, తినడం— థర్డ్‌క్లాస్ పెట్టెలో వారితమాషాలుచూసి వినోదించడం— నాకు బాగున్నవి ఇవి— చాలారోజుల్నించి చూస్తూ అలవాటైన మధుసూధనం, హేమలత, 'డెవిల్ బేబీ'— రామనాథం పూర్తి చెయ్యని పెన్సిల్‌చిత్రాలు— నువ్వూ ఇవన్నీచూస్తూ వినోదిస్తున్నావుగా— అని ధ్వనించేటట్లు, ఇందిరకేసి చూడడం, ఆమె కొత్తచోటు చూసినప్పుడు తన ఆహ్లాదాన్ని మొహంలో ఎల్లా ప్రకటిస్తుందో గమనించడం— ఇవికూడా వినుగ్గా తోస్తున్నాయి. మొదట్లో చాలారోజులు మా పెట్టెలో కనకం వుండేది. ఇప్పుడు రావడం మానేసింది. ఆవిడుంటే కాస్త కాలక్షేపం అయ్యేది. ఏదో వాగుతూవుంటుంది. అతిశయోక్తిగా ఆశ్చర్యాన్ని ప్రకటిస్తుంది ఏదన్నా చూసినప్పుడు. ప్రతీదీ అద్భుతంగా గొప్పగా, 'మజాగా' వుంటుందనేది. విలువల వ్యత్యాసాలు, సూక్ష్మమైన తేడాలు ఆమెకి తెలియవు. మనిషిని రెండెట్టి గుణించినట్లు— ఆమెకంతా వింత, విడ్డూరమూనూ, ఇప్పుడు ఆ కాలక్షేపంకూడాలేదు. మధ్యాహ్నం రెండింటికి మార్రైలు బైలుదేరుతుంది. ఓపిక, డబ్బు, ఉత్సాహం వున్నవాళ్లం కొందరం, మరొక్కసారి వూరుచూద్దామని బైలుదేరాము. అక్కడ చేతిపనుల ప్రదర్శనశాల చూద్దామన్నాడు నాగభూషణం. రక్షితలాల్, జోగారావుకూడా బైలుదేరారు. మాకంటె ముందే అక్కడ చేరారు చెట్టిదంపతులు, రామనాథం, కనకం. వాళ్లు కర్రఏనుగులు, చోళీలు కొన్నారు. నేను మంచి గంధపుసామాన్లు బేరంఆడుతున్నాను. రక్షితలాల్ ఒకటోపీ, చేతికర్ర తీసుగున్నాడు. కర్రతో చెక్కిన మళయాళంస్త్రీ బొమ్మఒకటుంది. నాగభూషణానికి అదికొనాలనుంది. దానివెల నలభై.

"డబ్బు మిగలదేమో," అన్నాడు. చెట్టిగారు అప్పుగా కావాలంటే ఇస్తానన్నాడు.

"ప్రస్తుతం ఫరవాలేదనుకోండి. అవసరంఒస్తేమాట. ఆధీమా చూసుగుని ఆ బొమ్మకొన్నాడు నాగభూషణం. కనకం చెవికి కేరళస్త్రీలు తగిలించుగునే బరువైన కమ్మలు బేరమాడుతోంది. అవి చదరంగావుండే నాలుగు గుండ్లతో ఇమిడ్చి రెండంగుళాలు కిందికి వ్రేల్లాడే కమ్మలు. బంగారంవికావు. ఇరవై చెప్పాడు. చెవులకిపెట్టుగుని చూసుకుంటోంది.

"బరువుకి మీచెవిజారి, తెగిపోతుంది" అన్నాను.

"ఎప్పుడూ పెట్టుగోను. తలంటు పోసుగున్నాక అద్దంలో చూసుగుని మళ్లా దాచేస్తాను. బాగున్నాయా ?" అని అడిగింది.

కొట్టాయన, మేమూ అద్భుతంగా 'మజాగా' ఉన్నాయన్నాము.

"అచ్చంగా కేరళ స్త్రీ లాగున్నావు," అన్నాను.

"చెవికి పెద్ద కంత మినహా," అన్నాడు చెట్టిగారు.

చిట్టమ్మ 'వూరుకోండి,' అన్నట్లు ఆయన చొక్కా వెనక్కి లాగింది.

"అబ్బో, ఇరవై రూపాయలే" అంది కనకం.

"మీకు చాలా బాగుంది, సంకోచించకండి.

డబ్బా ? ఉండనివ్వండి," అని ఒక పాతిక చేతులోపెట్టాను. మందహాసంతో తీసుగుని కమ్మలు కొనుక్కుంది.

"ఇవాళ ఉషర్‌లో ఉన్నారు కృష్ణమూర్తిగారు !" అన్నాడు చెట్టి.

"ఖర్చులకే కదండీ ప్రయాణాలు," అన్నాను.

కుంకుమభరిణ కూడా కొంది కనకం. పచ్చ కుంకుమ. పాపిట మధ్యలో పెట్టుకుంది.

"ఇప్పుడు అచ్చంగా కేరళ మనిషే," అన్నాడు జోగారావు. అందరం టాక్సీలు చేసుగుని స్టేషన్‌కి చేరుకున్నాం.

ఇందిర మందు పుచ్చుగుంది. బ్రాండీ ముట్టనంది. ఆ వాసన డోకుట. సీసా గిరవా టెడతానంది. రాఘవయ్య దగ్గర తీసుకున్న రెండు బుడ్లూ మధుసూధనంగారి పెట్టెలో దాచాను. పడుకుని నిద్రపోతానంది. రైలు కదిలింది. పక్క స్టేషన్ చేరేటప్పటికి నిద్రపోయింది. ఏమీ తోచక థర్డ్ క్లాస్ పెట్టెలోకి చేరాను. అక్కడ గంద్రగోళంగా ఉంది. యాత్ర కార్యక్రమం అధిపతి విశ్వపతి, క్రితం రాత్రే తొందరవనుందని వెళ్లిపొయ్యాడుట.

"మమ్మల్ని వచ్చేటట్లోదించి వెళ్లాడు. ఏమనుకున్నాడు. ఈ ఏర్పాట్లన్నీ ఎవరు చేస్తారు ? సంజాయిషీ ఎవరు చెప్పాలి ? ఉదయం టిఫిన్‌లో ఉప్పు తగలెయ్యలేదు. ఈ సీటు బీటలు తీసింది. ఈ ఫాన్ తిరగడం మానేసింది. ముందు డబ్బు చేతిలో పెడితే ఇంతేననుకోండి," అని విశ్వాన్ని ఉద్దేశించి వాపోతున్నాడు పద్మనాభం.

"నేను ఉన్నాను కదటండీ—అంతా నన్నే చూసుకో మన్నాడు. ఇప్పుడు మీకేం లోటొచ్చిందీ—ఉప్పంటారా—పై స్టేషన్‌లో బస్తాడు తెప్పించనూ—ఈలోగా కృష్ణమూర్తి పంతులుగారి 'టేబిల్ సాల్ట్' ఉండనే ఉంది," అని వంటాయన విఠలయ్య నచ్చజెపుతున్నాడు.

'ఎవరికి వారే యమునా తీరే, అన్నాడు లక్ష్మణమూర్తి. కోయంబత్తూరు, అక్కడనుండి ఊటీ ప్రయాణం ఉందిట. ఇంకెక్కడికీ వొద్దు, తిన్నగా కొంపకి చేరుకుందాం—అని అధిక సంఖ్యాకులు తీర్పు చేశారు.

"దీని కంతకీ కారణం, కనకం" అన్నాడు పద్మనాభం.

"మధ్య నేనేం చేశానండోయ్ ?" అంది కనకం.

"నువ్వు ఆ ఫస్ట్‌క్లాస్ పెట్టె వారితో సావాసం చేశావు. ఆ అలవాట్లన్నీ మా కయ్యాయి. వాటిని సమకూర్చలేక, మన పోరు పడలేక ఉడాయించాడు విశ్వపతి" అన్నాడు.

"మర్యాదగా మాట్లాడండి. అరుగో చెట్టంత మనిషి కృష్ణమూర్తిగారు ఇక్కడే ఉన్నారు. మన అలవాట్లు వారికి మాత్రం అబ్బలేదనా. ఎన్నిసార్లు ఆదుకున్నారు ? రేడియో యిచ్చారు. బ్యాటరీలైటిచ్చారు. ఎన్నోసార్లు పాలు సర్దుబాటు చేశారు. కప్పుకునేందుకు లేకపోతే రగ్గు ఇచ్చారు. ఇదా మీ కృతజ్ఞత ?" అంది.

"అవన్నీ ఎవరికోసం ఇచ్చారు ? ఎందు కిచ్చారు ?" అన్న ప్రశ్నతో వాదం రేగింది. అందరూ మాట్లాడ్డం సాగించారు. నేను పత్రిక అడ్డం పెట్టుగుని బైట దృశ్యం చూస్తున్నాను. అందమైన ప్రకృతి. దూరంగా అప్పుడప్పుడు సముద్రం కనబడుతుంది. కొబ్బరితోటలు, భారీ చెట్లు, చుట్టూ మట్టి గోడ—మధ్య విశాలమైన తోట, దాని మధ్య పూరిగడ్డి ఇల్లు.

స్త్రీలు కష్టించి పనులు చేస్తున్నారు. వారికి రవికెలు లేవు. లుంగీలా నడుంకి కాస్త బట్ట వ్రేలాడుతుంది. ఆకర్షణీయమైన శరీరాలు—నల్లగా, ఎర్రగా, చామనఛాయ శరీరాలు. నాగభూషణం కొన్న కర్రబొమ్మ నకలు. ఆ చెట్లు మధ్య నీడలలో, సూర్యరశ్మి సోకినచోట వెలుగుతూ ఒంటిమీద ఒంపులమధ్య నీడలు పడుతూ. ధాన్యం దంచేవారు, కొబ్బరి చెట్లెక్కేవారు, విత్తనాలు వేసేవారు, వూడ్చేవారు, పశువు లని మేపేవారు, ఆట్లాడేవారు, పదాలు పాడేవారు— ఏదో పెళ్లి, పెద్ద గుంపు—అక్కడ చెట్లమధ్య ఉయ్యాలపై వూగుతున్న కన్యలు, పరుగులెత్తే పిల్లలు, కొబ్బరిపీచులాగి ఎండబెట్టే వృద్ధులు— మధ్య సముద్రం నీరు సరస్సులా ప్రత్యక్షం—వాటిలోంచి కాలువలు—పడవలమీద బెస్తవాళ్లు—ఇక్కడ చేపలు పడుతున్నారు. కాలవలో, చల్లటి నీళ్లలో స్నానాలు, ఈతలు—కండలు తిరిగి, గుండ్రనై, నిండైన స్త్రీల సౌందర్యం—ఎందరెందరు స్త్రీలో—మొగాళ్లు ఎక్కువగా కనబడలేదు—అందరు స్త్రీలూ. ఒక్క స్త్రీ స్వరూపంలా, ఒక స్త్రీ శక్తిలా ప్రకృతినంతా అలుముకుని, లొంగదీసుకుని, రాణులై, సజీవులై, ప్రాణులై, సౌందర్యాన్ని పది నెలలు మోసి కనే స్త్రీలు, వారున్న స్థలాలు, తెరమీద సినిమాస్కోప్ ప్రకృతిదృశ్యంలా జారిపోతూ, నా మనస్సుకి గాలంవేసి లాక్కుపోతుంటే పోనివ్వక క్షుద్రజగత్తులోకి మాటలతో, తిట్లతో, అసూయలతో, పగలతో లాక్కుపోయి, బంధించి పడేస్తున్నారు తోటి ప్రయాణికులు. నా కిక్కడ ప్రశాంతత లేదు. ఉండడం క్షేమంకాదు. పక్క పెట్టెలోకి వెళ్లబోతుండగా ట్రాన్సిస్టర్, బ్యాటరీలైటు, రగ్గు ఇచ్చివేసి శెలవు తీసుకుంటానంది, కనకం.

"ఏం తొందర. చివరలో ఇవ్వొచ్చు," అన్నాను.

"ఇవి నా దగ్గరుంటే నన్ను బ్రతకనియ్యరు."

"నిన్నెవరన్నారమ్మాయ్. పల్లెత్తుమాట అనలేదు. లోకంతీరు, ఫలానా అని చెప్పాను. అంతే. అవన్నీ ఉంచుగో—వూరేగు, మధ్య మాకేం ......"

నే నింక వినలేదు. అవి తీసుగుని నా పెట్టెలోకి వెళ్లాను. ఇందిర నిద్రపోతోంది. లేపి, కాఫీ ఇచ్చాను. కొల్లాన్ ఇవతల స్టేషన్ మయ్యనాడు విడిచింది రైలు. ఎత్తున, కొండలమీది నుంచి వెడుతోంది. పెద్ద పెద్ద కొండలు. కింద ఎంతో లోతుగా లోయలు, మధ్య కాలువలూ, కొండలమీద పచ్చటి చెట్లూ, మేఘాలు, తుంపర మంచుపొరలా శిఖరాలని కప్పుతున్నాయి. కొండ దిగువున చిన్న గుడిసెలు. తొంగిచూస్తే, కాలువ ఒడ్డున, పడవలో ఇద్దరు పిల్లలు ఆడుకొంటున్నారు—చల్లటి, పచ్చటినీడలు. సూర్యరశ్మి తడితడిగా పడుతోంది.

మయ్యనాడ్‌లో కాఫీ ఫలహారా లయ్యాయి. ఇరావిపురం అన్న చిన్న స్టేషన్ దగ్గర రైలు నిలిచిపోయింది. అక్కడ నుండి కొల్లాన్ వెళ్లే రైలుమార్గం, కొంతభాగం వర్షాలకి చెడిందిట. రిపేర్లు పూర్తవడానికి, రెండు మూడు గంటలు పట్టొచ్చుట. అందుచేత, మా టూరిస్టు పెట్టెల్ని, సైడింగులో మూడు ఫర్లాంగుల దిగువలో విడిచేసింది ఇంజిన్. అందరం బైటకొచ్చాం. గుంపులు గుంపులుగా చేరి కబుర్లు చెప్పుకుంటున్నారు. కొందరు టిఫిన్ తింటున్నారు. జాలయ్య, శంకరం చదరంగం మొదలెట్టారు. చెట్టుకింద చల్లటి రాళ్లమీద కండువా పరచి, ఒక బృందం పేకాట మొదలెట్టింది. 'రవి' ఫస్ట్‌క్లాస్ పెట్టెలో చేరి రేడియో పెటు గున్నాడు. విఠలయ్య టీ పెడుతున్నాడు. ఇందిర కాసేపు పచార్లుచేసి, బండిలోకెళ్లి పడుకుంది. హేమలత బేబీని ఆడిస్తోంది. దూరంగా సైడింగు దిగువలో ఒక ట్రాలీ ఉంది. అక్కడి

కెళ్లి కూర్చుంది కనకం. నేను, నాగభూషణం, జోగారావు బుడ్లున్న బాగ్ తీసుకుని దూరంగా నడిచి వెళ్లాం. ఐదు దాటింది. సూర్యుడు కొండ వెనక ఆకులమధ్య కన్ను గీటుతున్నాడు. బుడ్డి పైకి తీశాం. అక్కడ కనకం, ట్రాలీ కుర్రాడితో ఘర్షణ పడుతోంది. ఆమె చెప్పేది వాడికి తెలియదు. వాడనేది ఆమెకి అర్థం కావడంలా.

వాడేదో మేకుతో కదిల్చాడు. ట్రాలీ కదిలింది. వెడుతోంది వల్గంలోకి. ట్రాలీ కుర్రాడు నవ్వుతున్నాడు. పరుగెత్తి అవుచేసి, దిగమని నంజ్ఞ చేశాడు. ఆమె దిగి ట్రాలీ పైకి తోస్తోంది. 'రమ్మని' కేక పెట్టింది. బుడ్డి మూసేసి, బాగ్‌లో పెట్టి ముగ్గురం అక్కడికి వెళ్లాము. ట్రాలీ దిగమన్నాడు కుర్రాడు. కాసేపు అల్లా అందులో షికారు తిరుగుదాం అంటుంది కనకం. కుర్రాడిచేతిలో డబ్బుపెట్టాం. నవ్వుతూ ఎక్కమన్నాడు. మేం ముగ్గురం ఎక్కాం. కనకం ముందుగా కూర్చుంది. కుర్రాడు ట్రాలీని ఒక్కగెంటుగెంటి, వెనకాల ఎక్కి, పదం పాడుతున్నాడు. పట్టాలు కొండదిగువకేసివున్నాయి. దూరంగా ఒంకరలుతిరిగి, మధ్యలో మాయమైనాయి. అక్కడనుండి, ఇసుక, రాళ్లు తెచ్చేటందుకు ఆ చిన్నట్రాలీలైన్ వేశారట. జోరుగా నాలుగుఫర్లాంగులు దిగింది. అక్కడ చదునైన నేలమీద నిలిపాడు కుర్రాడు. బుడ్లుతీశాం. అందరం తలోకాస్త పుచ్చుగున్నాం.

"కాస్త పుచ్చుగో," అన్నాడు జోగారావు కనకంతో.

"ఇంకానయం. అంత చెడిపోలేదులెండి," అంది కోపంగా.

"మేమంతా చెడిపోయినట్లా ! ఏదో సర్దాకి—" అన్నాడు జోగారావు.

"డాక్టరుగారుండే ఒప్పుగున్నారా ?"

"ఇదొక మందులాంటిది. అప్పుడప్పుడు, నలుగురూ చేరినప్పుడు, కులాసాగా వుండాలిమరి."

"పండగపూట పాతపెళ్లామేనా అంటారు," అని నవ్వింది.

"పాత మొగుడేనా అనిపామెత." అన్నాను.

"అదితప్పు. కొత్తదనం కావల్సిన వాళ్లుమొగాళ్లు."

"ఆడదిలేందే మొగాడూలేడు గనక, ఇద్దరికీ సరిపోతుందిలే," అన్నాడు జోగారావు.

"కాస్త.... ఏది ?"

"ఛ, ఛ నాకొద్దుబాబు. మళ్ళా వెనక్కి వెళ్ళాలంటారా. రండి పొద్దుపోతోంది," అంది. ట్రాలీలోకెక్కాం. కుర్రాడు తోస్తున్నాడు. రెండు ఫర్లాంగులొచ్చాం. చీకటి పడుతోంది. పక్షులు గూళ్లల్లోచేరి కొట్లాడుకుంటున్నాయి. ఏవేవో జంతువుల వింత అరుపులు—కీచురాళ్లశ్రుతి. కుర్రాడు ఫర్లాంగుతోసి నిలిచిపొయ్యాడు. వాడికాయాసంగావుంది. తోపేవాళ్లని తీసుకొస్తానని వెళ్లాడు.

"నడిచిపోదాం" అన్నాడు నాగభూషణం.

"పోనీ మనమే తోద్దాం పట్టండి" అన్నాను.

జోగారావు దిగాడు. ఏంజరిగిందో తెలియదు. చక్రం వెనకపెట్టినరాయి కదిలిందో, మరేం జరిగిందో, ట్రాలీ క్రిందికి నడవడం మొదలెట్టి, క్షణంలో వేగంగా కదిలిపోతూంది. దాన్ని నిలపలేము. ఇంకా, ఇంకాకిందికి జోరుగా వెళ్లిపోతూంది. ఇందాక ఆగిన చదును నేలదాటింది. మరో మళుపుతిరిగి, మరీ దిగువున, అతివేగంగా వెడుతూంది. నాకు చాలా థ్రిల్లింగ్‌గా కనబడ్డా, లోపల ఏదోభయం. గట్టిగా ట్రాలీపట్టీలు పట్టుగున్నాం. మళుపులో చదునునేల కనబడుతోంది. ఎట్లా ఆపడం? దూకి ముందుకెళ్లి నిలపాలి, వేగంతగ్గాక. దానికి సిద్ధమవుతుండగా, ట్రాలీ ఒక చక్రంవూడి ముందికిపడి దభాలున నిల్చిపోయింది. త్రుళ్లిపడి, కిందికిదిగి ఒళ్లు దులుపుకున్నాం. ఏమీ ప్రమాదం జరగలేదు. ఎవ్వరికీ గాయం తగల్లేదు. బాగా చీకటిగావుంది. నట్టడివి. పట్టాలమ్మటే నడిచివెళ్లాలి.

"ఆయాసంగావుంది. కాసేపు కూర్చుందాం," అంది కనకం. సరేనన్నాను. నాగభూషణం బుడ్డీతీసి కాస్త పుచ్చుగుని, నాకుకాస్త ఇచ్చాడు. ఆ బుడ్డీ ఖాళీఅయింది. ఖాళీబుడ్డీ వాసనచూపి దూరంగా గిరవాటెట్టింది కనకం. అదివగిలినచప్పుడు, కీటకాల చప్పుడులో కలిసిపోయింది. అరగంటైంది. ఇంకా నడుద్దాం అన్నాను. పట్టాలమ్మటే నడుచుకుంటూ వెళ్లాం. మెరక. ఆయాసంగావుంది. అటూ ఇటూ రాళ్లు, పొదలు. పట్టాలమధ్యనే అడుగుతీసి అడుగేస్తున్నాం. మరోఫర్లాంగు వెళ్లాం. కనకం చతికిలపడింది. "ఇంక నేరాలేను."

"రాత్రంతా ఈ అడవిలో గడుపుతావా ?" అన్నాను.

మళ్లాలేచింది. మరో అరఫర్లాంగు వెళ్లాక కూర్చున్నాము. ఏడుదాటింది. దాహంగావుంది. ఎక్కడో ఇందాక కాలవచూశాము. ఎక్కడ ? జ్ఞప్తికిరావడంలేదు. ఏమీ కనబడడంలేదు. చదును ప్రాంతం చేరుకున్నాము. అక్కడ దూరదూరంగా వున్నాయి, చెట్లు, రాళ్లు, పొదలు. అక్కడకూర్చున్నాము. ఎనిమిదైంది. జోగారావు కలిసాడు. జరిగిందంతా అతనికి చెప్పాము.

"మనం వెళ్లకపోతే, రైలు వెళ్లిపోతుందేమో" అన్నాడు.

"ఇంతవరకూ వుంటుందీ ? ఈ పాటికి వెళ్లేవుంటుంది" అంది కనకం, ఒగర్పు ఆపుగుని. పట్టామీద కొప్పు ఆనింది. నేలమీద కాళ్లుచాచి పడుకుంది.

"నేనింక నడవలేను. చస్తే ఇక్కడే చస్తాను. మావయ్యకి మళ్లే స్వర్గానికెడతాను."

"స్వర్గాని కెడతానన్న ధీమా నీకెందుకుండాలి. ధనం జయం అంటె పుణ్యాత్ముడు." అన్నాడు నాగభూషణం.

"నేను పాపాత్మురాలినేలెండి. అందుకే స్వర్గానికెళ్లా చావ్సంది. దేవుడికి పాపులంటేనే ఇష్టంటగా !"

ఏదో వోపికలేని నవ్వు,

"ఎక్కడేనా నీళ్లు దొరుకుతాయేమో చూద్దాం పదండి," అన్నాడు నాగభూషణం.

"ఈ ప్రాంతంలో ఏదోఒక పాకచూసినట్లు గుర్తు. చూద్దాం పదండి," అని జోగారావు, నాగభూషణం బైలుదేరారు. చెయ్యి పుచ్చుకుని కనకాన్ని లేవదీశాను. మెల్లిగా నడవడం ప్రారంభించింది. వాళ్లు ముందు, మేం వెనకాల. అర ఫర్లాంగు నడిచాం. నాకాళ్లు తడబడుతున్నాయి. వస్తువులు సరిగ్గా కనబడ్డంలేదు. తల తిరుగుతోంది. ఆమె భుజంమీద చెయ్యివేసి అడుగులు వేస్తున్నాను. చతికిల పడిపొయ్యాను. జోగారావుని కేకేసాను. వాళ్లు ఎటు పొయ్యారో కనబడ్డంలేదు. పక్కన రాయిమీద తలెట్టుగుని పరుంది కనకం. ఎంత సేపైందో తెలీదు. నే కళ్లు తెరిచేటప్పటికి నా తల కనకం తొడపై ఉంది.

"ఆయాసం తీరిందా. లేవండి. ఆ మైకం తాగడం బట్టి" "నేనేం చేస్తున్నానో నాకు తెలియడంలేదు. ఆమె నడుం గట్టిగా పట్టుగుని వక్షంపైకి ఎగబాకుతున్నాను. ఆమె లేచి చెయ్యి తీసుకుని లేవదీసింది. లేవతియ్యలేక రొప్పుతోంది. వెడుతోంది. 'ఉండు.' నిలబడు అని కేకలేస్తూ నడుస్తున్నాను. చాలా దూరం నడిచాము. జోగారావు, నాగభూషణం పిచ్చారు కేకలేస్తూ. అక్కడ ఒక గుడిసె ఉందిట. అక్కడ నీళ్లున్నాయిట. వెడదాం రండి అన్నారు.

"ఎంత దూరం ?"

"రెండు మూడు ఫర్లాంగులు."

నడుస్తున్నాం. కాస్సేపు జోగారావు, కాస్సేపు నాగభూషణం నన్ను పట్టుగుంటూ గుడిసె దగ్గరకి చేరుకున్నాం. అక్కడ ఎవరో ముసిలా డున్నాడు. చీకటి. ఇలాయిబుడ్డి వెలుగు. నీళ్లు త్రాగారు కనకం, జోగారావు. మిగిలిన కాసినీ నేను త్రాగాను. గుడిసె ముందు పాక. దానిలో గడ్డి గుట్టలు. బ్యాగ్‌లో సీసా తీసి, గబగబ త్రాగేశాను. గడ్డిలో పడిపొయ్యాను. మిగిలింది నాగభూషణం త్రాగేశాడు. సీసా అవతల పారేసింది. కనకం.

"ఏమిటి ఇల్లా పడుకుంటే ఎట్లా ?" అన్నాడు జోగారావు. ఎవ్వరూ సమాధానం చెప్పరు. పది దాటింది. కళ్లు మూశాను. ఇంకేమీ గుర్తులేదు. కదిలి కళ్లు తెరిచాను.

"ఎంతైంది ?"

సమాధానం లేదు. వాచ్ చూస్తే కనబడ్డంలేదు. కనకం లేచొచ్చి వాచ్ చూసి, 'పన్నెండు' అని, వెళ్లి పడుకుంది నాగభూషణం పక్కన గడ్డిలో.

ఇక్కడికి రాదేం ? నాగభూషణం చెయ్యి ఆమెమీద పడుతోంది. కళ్లు పెద్దవిచేసి చూశాను. ఆమెను గట్టిగా పట్టుగున్నాడు.

"తాగుమోతు సరసాలు," అని విదిలించుగుని పాకవతల గడ్డి లాక్కుని పడుకుంది. వెళ్లి ఆమె ప్రక్కనే పడుకున్నాను.

"తలపడతావా ?"

నుదురు నొక్కుతూంది. హాయిగా ఉంది. అరచెయ్యి మొహం అంతటా రాసుకున్నాను. జడలో చెయ్యి పెట్టాను. వూడి నా మొహాన పడింది. అందులోంచి ఆకాశం కనబడుతోంది. నక్షత్రాలు మెరుస్తున్నాయి. వక్షంమీద తల ఆనించాను. తొలిగింది.

"నువ్వంటే ఇష్టం" అన్నాను.

"తాగున్నారు. నేనంటే కాదు. ఆడది కావాలి. ఎవరో ఒకరు. ఇందిరగారితో చెప్పేదా !" తర్వాత ఏమందో, ఏం జరిగిందో జ్ఞప్తిలేదు. ఎవరో తట్టి లేపుతున్నారు. కనకం అనుకున్నాను. కాదు. ట్రాలీ కుర్రాడు. పక్కన మరో ఇద్దరు మనుషులు. ట్రాలీవాళ్లు. జోగారావు లేచాడు. నాగభూషణం లేచాడు. కనకం పాకలో లేదు. గుడిసెలో మూలగా ముసిలాడి పక్కన చాపమీద పడుకునుంది. లేపాం. నడిచి ట్రాలీ దగ్గరికి చేరుకున్నాం. ట్రాలీ చక్రం బిగించి తెచ్చారు. అందులో ఎక్కాం. స్టేషన్‌కి చేరేటప్పటికి ఆరైంది. ఏడింటికి రైలుట. స్టేషన్‌లో కాఫీ త్రాగాం. కొల్లాన్ చేరేటప్పటికి ఏడున్నరైంది. మా పెట్టెలు సైడింగులో సిద్ధంగా ఉన్నాయి.

* * * *

తిరుగు ప్రయాణంలో కనకం మా పెట్టెలో ఉండక తప్పింది కాదు. ఆ పెట్టెలో వారు మధ్య మధ్య ఇందులోకొచ్చి దర్శనమిచ్చే అవకాశమూ లేదు. వారంతా ఊటీ, బెంగుళూరు, నాసిక్ వరకూ ప్రయాణం పెట్టుగున్నారుట. అందుచేత వాళ్ల క్యారేజి విడిపోయింది. మేం మదరాసులో ఒకరోజు ఆగాల్సి వచ్చింది. కాని ఎవ్వరికీ వూళ్లు తిరిగి వినోదించే వోపిక లేదు.

"ఏం శ్యామలరావు, అల్లా సినిమాకి వెళ్లొద్దామా ?" అన్నాడు రాఘవయ్య. శ్యామల తనూ వొస్తానంది. సుందరం ఎక్కడికీ వెళ్లొద్దు, ఐన ఖర్చులు చాలు అని కసిరింది. రక్షితలాల్ వొంట్లో బాగాలేదు. రాజీబాయి సపర్యలు చేస్తోంది. లక్ష్మణమూర్తి తను కొత్తగా కూర్చిన గేయాలు పత్రికలవాళ్లకి ఇచ్చి వస్తానని వెళ్లాడు. చౌదరి, రిటైరైన వాళ్లని మళ్లా పనిలోకి తీసుగునే కొత్త రూల్సు ఏమన్నా ఉన్నాయేమో తెలుసుగుని వొస్తానని వెళ్లాడు.

చెట్టిగారు, భార్య చిట్టమ్మ, చెల్లాయి పెండ్లిసంబంధం చూసొస్తామని వెళ్లారు. నాగభూషణం, భార్య హాయిగా

రెన్ను తీసుకుంటామన్నారు. జాలయ్య మూర్‌మార్కెట్టుకి వెళ్ళి, పర్సు పోగొట్టుకుని, తిరిగొచ్చి దిగులుగా కూర్చున్నాడు. జోగారావు, పద్మనాభం, శంకరం పేక ముందేసుగుని, నాలుగో చెయ్యిగా విఠలయ్యని రమ్మని అడుగుతున్నారు. కనకం నిద్ర పోయింది—చెవులకి పెద్దగా వ్రేలాడే కమ్మలు తగిలించుకుని. మర్నాడు రైలు బైలుదేరింది. ఇంక మరో గంటలో బైలు దేరిన చోటుకి చేరుతుంది. మా యాత్ర అంతటితో ముగిం పవుతుంది. ఐదైంది. ఆ స్టేషన్‌లో టిఫిన్ తిని, కాఫీ త్రాగాను. ప్రయాణం ఖర్చు వ్రాసుకుంటున్నాను. రైలు కదిలింది. కునుకొచ్చి, కళ్ళు మూశాను. ఎవరో బుజంతట్టి లేపారు. చూస్తినికదా కనకం. వెనక్కి జరిగి, కూర్చో మన్నాను.

"ఏం— విశేషం ?"

"కృష్ణమూర్తిగారు అడ్రెసిచ్చారు. ఈ పాతిక మని యార్డర్ వ్రాసిపెడతారా ?" అంది.

"అప్పుగా తీసుకున్నావా ?"

"ఏదైతే ఏం లెండి."

"నువ్వు తిరిగి రొక్కంగా ఇవ్వడం విశేషమే."

"ఇంకెల్లాగిస్తారు ?"

"ఇచ్చినవారు డబ్బు రూపేణ ప్రతిఫలం కోరరుగా" అన్నాను.

"మీ తికమకలు నా కర్థంకావులెండి. సూటిగా అడగ రాదు. నా సావాసంవల్ల మీ రందరూ పాడయ్యారు. నేన దివ్వ డానికి సిద్ధంగా ఉన్నానని తెలిసి అది అడగడం బాగుండదని మానేసిన మర్యాదస్తులు. డబ్బు తీసుగుంటే అదివ్వాలని తీసుకోడం మానేసి, నేనూ మీవల్ల పాడయ్యాను."

ఇదంతా నాకు తికమకగానే తోచింది. ఆమె కళ్ళల్లో ఒక వెలుగు, దైన్యం రేఖ మెరుస్తోంది. ఉప్పునీటి స్నానాలకి మొహం బాగా కడగబడి, పవిత్రమైనట్లుంది చర్మం.

"నాకో సందేహం—చాలారోజుల్నుంచి. అడిగెయ్యనా ?" అన్నాను.

"దాచకండి. అనుమానం ప్రాణసంకటం, అన్నారు."

"నువ్వింతమందిని చూశావుకదా—"

"అంటె."

"ఇప్పుడు కాదులే—వెనక. అన్ని రకాలవారిని చూశావు కదా—పోనీ, ఇప్పు డనుకో—నీ వూహలో నిజంగా, నీకు నచ్చి, నువ్వు మనసారా ప్రేమించి, వాంఛించి, ఎప్పుడూ వారితోనే ఉండిపోవాలి — మరొకరి సంపర్కం లేకుండా — వాళ్ల ఒక్కళ్లతోటే, ఎల్లప్పుడూ బంధం ఏర్పరచుకుని గడపాలి— అనే వ్యక్తిని ఎరుగుదువా ?" అన్నాను.

"సూటిగా అడగలేరూ ? పెళ్లి చేసుకునేందుకు తగిన మొగాడు దొరికాడా అనా ?" అంది.

"అంతేకాదు. పెండ్లయినా, కాకపోయినా, నే నితన్ని ప్రేమించాను, ఇతనే ఆదర్శపురుషుడు. ఇతనిలో ఐక్యమై పోతాను—అంత గాఢంగా వాంఛించిన వ్యక్తిని ఎరుగుదువా అని ప్రశ్న" అన్నాను.

"ఓ, ఎరుగుదును."

"ఎవరు ?"

"భగవంతుడు" అంది క్రమమైన పళ్లవరస కన పరుస్తూ. ఆ క్షణంలో నే నామెని ద్వేషించలేదు. ప్రేమించా నేమో కూడా !

*   *   *   *

యాత్రకి వెడుతున్న కొందరి మిత్రులను, ప్రయాణం విశేషాలు, వారివారి అనుభవాలు, వింతలు, ఆయా ప్రాంతాల నుండి వ్రాయమని కోరాను. కొందరు వ్రాశారు. మరి కొందరు యాత్ర నుండి తిరిగొచ్చాక స్వయంగా చెప్పారు. ఇవన్నీ గుచ్చెత్తి, వారి భాషలో బూతునీ, పచ్చిగా చెప్పిన వాటినీ, అతిశయోక్తితో ప్రకటించిన మానసిక స్థితినీ విడి చేసి, శైలిని మార్చి చిత్రిక పట్టగా ఏర్పడిన రచన ఇది. కథకి ముగింపు ముఖ్యమంటారు. దీనికి మనస్సులో నిల్చిపోయే ముగింపు లేదు. ధనంజయంగారి ఆస్తిలో కొంతభాగం వారి కొడుకులు కనకానికి వ్రాసి ఇచ్చిన ఉదంతం జరిగిఉంటే కథకి మంచి ముగింపు సమకూరేది. వారి కొడుకులు అల్లా చేసినట్లు వినలేదు. చిత్రకారుడు రామనాథం శ్యామలని వివాహమాడినట్లూ వినలేదు. కాని, పెళ్లిమాటలు సాగుతున్నా యిట. కొంత మెరుగు. కథంతా చదువుకుని, దీనిలో నిగూఢ మైన వ్యాఖ్యానం, ప్రయోజనం ఏమన్నా ఉన్నాయా అను కుంటే, శ్యామలరావు చివర చెప్పినదాంట్లో, చివరి వాక్యాల్లో ఇమిడిఉన్నది మినహాయిస్తే, నా కింకేమీ కనబడలేదు. ఇంత కథా చదివి, ఆ కాస్త వ్యాఖ్యానంతో పాఠకుడు తృప్తిపడితే ఈ రచన వృథా అనుకోను.